

nel Sovrano nostro Sacerdozio sono indifferenti di quanto dice Regno, e Grandezza, non sanno negarle nè una Primanzia di Capo, nè un Regno di Spirito, che comandi nell'interiore, e sopra le Anime abbia giurisdizione, ed impero. Per quanto restringer si sforzino l'alta potestà delle Chiavi a Pietro consegnate, negar non sanno, portar ella almeno una pienezza di spirituale potere in legare, e sciorre le Coscienze, tanto che legate elle, o sciolte sieno in Cielo, secondo che sciolte, o legate sono qui in Terra. Or se il potere, e la forza corrisponde al carattere, ed alla qualità dell'Impero; non v'ha certamente Impero, cui convenga ubbidire non tanto per timore, quanto di coscienza, giacchè sulle coscienze egli ha forza ed autorità. E obbligazione dunque di coscienza il credere alle Apostoliche definizioni; e se nella Congregazione di quegli Uomini, che compongono la Chiesa, il Sommo Pontefice tiene luogo di Capo, il quale tutte le membra regge, e sostiene, chi non sa, che niuno delle suddite membra repugna al suo Capo? Tutte come dal capo ricevano vita, e moto, così pronte, spedite, e di buon grado gli prestano ubbidienza. Con veraci, fedeli, intimi sentimenti dell'animo conviene arrendersi alle definizioni de' Sommi Pontifici: e la Chiesa, la quale niente più ama, che la schiettezza, e la semplicità, nulla più odia in materia di Religione, che l'ipocrisia, e la finzione; non fiderassi giammai di certe serpi, che se, dove il rigore le assale del Verno, celano il veleno, non è però, che lo perdono. Grazie al Signore, Noi siamo lontani da questo impaccio, e con un Padre di Calcedonia dir possiamo, che di certe cose Noi, ed i nostri Popoli nulla sappiamo, o di saperne nè molto nè poco ci cale. Basta a Noi per caminare sicuri, et senza pericolo di sviarci, seguir la scorta di chi ci è stato dato dal Cielo per duce, et Guida di nostra condotta: et quando stiamo più vicini alla Pietra, su cui posa la Chiesa, tanto più stare ad essa con prontezza di animo, e con fermezza di spirito stretti, ed uniti: Non avendo poi

SUMMARIUM.

1. Consuetudo dicitur a verbo *Consuesco*, sive *Consuefacio*. — 2. Consuetudo est duplex, una facti, et altera Juris, et quæ sit utraque; *usque ad num. 3.* — 4. Consuetudo Juris est quasi altera Lex parem obligandi obtinens potestatem. — 5. Consuetudo generatim capta dividitur tripliciter, scilicet in consuetudinem præter Legem, secundum Legem, et contra Legem. — 6. Consuetudo præter Legem quæ sit. — 7. Ad hoc, ut hæc consuetudo obliget, requiritur, quod sit introducta a toto populo, aut majori, et saniori ejus parte cum animo saltem interpretativo se obligandi. — 8. Hinc consuetudines, quæ ex devotione populi proficiuntur, non obligant, nec vim Legis habent. — 9. Insuper ad hoc, ut consuetudo præter Legem obliget, requiritur præscriptio, ad quam exposcitur, et sufficit decennium, sive sit consuetudo civilis, sive Canonica, etiamsi Princeps sit absens. — 10. Consuetudo secundum Legem quæ sit. — 11. Consuetudo contra Legem quæ sit. — 12. Hæc consuetudo non potest introduci, nec dari con-

Noi altre Scuole per la scienza di Religione, che quelle, le quali sono aperte nel Seminario, abbiamo la consolazione di esser ben sicuri, che in tutte le parti di questa scienza, cioè e nei Misterj della Fede, nella Dottrina de' costumi, e nella Disciplina della Chiesa si tengono le sentenze le più comuni, e sicure, e le pratiche più usate, e più ricevute, fuggendo quelle novità, e singolarità d'opinioni, che furono sempre pericolose in queste materie. Buonamente sentiamo di Voi, e sicuri ne viviamo, e senza sospetto; ma non pertanto lice a Noi in questa parte mancare di cura, e di pensiero. Vuole il Sagro Concilio, che per ragione di nostro ufficio siamo vigilantissimi, ed abbiamo occhio che a veruno di dubbia fede venga fatto il nascondersi nelle nostre Diocesi, e che voi parimente siate colmi di santo zelo di Religione. Laonde se mai vi accorgete, e scopriste, che alcuno siasi Estero, siasi Diocesano, osasse con prosuntuoso ed empio ardimiento d'impugnare le definizioni di così santa Costituzione, e con sciolta, e sacrilega lingua si facesse lecito di sparlarne; sappiate che vi corre stretta obbligazione di palesarli a Noi. Come parimente consegnarci, o denunziarci que' Libri, che in vostre mani, o a vostra notizia capitassero, ne quali in queste, o in altre materie si contenessero nocevoli, o pericolose dottrine, acciò con ogni più pronto, e sollecito studio possiamo riparare al male, e riferirlo ancora alla Sede Apostolica, ove lo portasse il bisogno di più forte, e potente rimedio. »

(8. Præcipuas a Clemente XI. Benedicto XIII. et Benedicto XIV. Constitutiones occasione Constitutionis *Unigenitus* editas recenset, eorumque epitomen dat Aloysius Guerra, in Opere, quod inscribitur « Pontificiarum Constitutionum in Bullariis Magno, et Romano contentarum et aliunde desumptarum Epitome tit. XX. de hæresibus, libris, propositionibus damnatis Tom. 1. pag. 143 seqq. » Ex his illa Benedicti XIV. quæ incipit. *Ex omnibus Christiani Orbis* legitur infra Verb. *Viaticum* num. 13.

CONSUEUDO.

tra Jus Divinum, et naturale, *ad n. 13.* — 14. Potest tamen tolli, et penitus abrogari Lex humana positiva, sive Civilis, sive Canonica per contrariam consuetudinem, dummodo ea sit rationabilis, ac legitime præscripta. — 15. Ut consuetudo contraria Legem humanam positivam tollat, et abroget, requiruntur potissimum duæ conditiones, videlicet, quod talis consuetudo sit rationabilis, et sit legitime præscripta. — 16. Quæ consuetudo dicatur rationabilis. — 17. Adducitur, et solvitur instantia, *usque ad n. 18.* — 19. Consuetudo, quando dicatur legitime præscripta. — 20. Tempus requisitum, et sufficiens, ut consuetudo censeatur legitime præscripta pro abolenda, et abroganda Lege civili est decennium; Pro abolenda tamen, et abroganda Lege Canonica est spatium quadraginta annorum, *ad n. 22.* — 23. Probabile tamen est, quod etiam pro abolenda, et abroganda Lege Canonica sufficiat decennium, sicuti pro abroganda Lege civili, *usque ad num. 25.* — 25. Pro abolenda, et abroganda Lege, sive Civili, sive Canonica per contrariam consuetudinem via conniventis introductam probabilius est non requiri rigo-

rosam, et determinatum tempus præscriptionis. — 27. Consuetudo contra Legem duplici modo potest introduci, scilicet per viam *conniventis*, et per viam *præscriptionis*, *ad n. 28.* — 29. Ad abrogandam Legem per consuetudinem via *conniventis* introductam non requiritur bona fides. — 30. Ad abrogandam tamen Legem per consuetudinem via *præscriptionis* introductam non requiritur bona fides. — 31. Licet primi Legem transgredientes non possint ob suam malam fidem præscriptionem, ipsamque consuetudinem inchoare; posteri tamen eorum exempla bona fide sequentes possunt præscriptionem, ipsamque consuetudinem inchoare. — 32. Consuetudo a Lege reprobata, et damnata tamquam irrationabilis, et bonis moribus repugnans non potest, licet sit immemorabilis, abrogare Legem. — 33. Consuetudo a Lege, seu Constitutione reprobata tamquam irrationabilis, et iniqua, intelligitur nedum de consuetudine præsentis, seu existente, sed etiam de futura. — 34. Si vero non superveniat causa tollens irrationabilitatem, et iniquitatem, quæ ab initio inesse videbatur consuetudini, tunc potest induci valida consuetudo adversus eam Legem non obstante tali reprobatione.

(1. Consuetudo, quæ ex etymone nominis dicitur a verbo *consuesco*, sive *consuefacio*, id est simul, ac sæpius facio, quia videlicet, non inducitur nisi a majori parte Communitatis simul, ac sæpius actum frequentantis, est duplex, una *facti*, et altera *Juris*. (2. Consuetudo *facti*, quæ est via ad consuetudinem *Juris*, est ipsemet communiter repetitus usus, seu frequentatio actuum alicujus populi, seu communitatis sine obligatione, et ista secundum Isidorum lib. 5. etymol. art. 3. relatum in cap. *Consuetudo* 5. dist. 1. *Vocata est consuetudo, quia in communi usu est.* (3. Consuetudo *Juris* nihil aliud est, quam Jus moribus constitutum, id est Jus quod ex hujusmodi communiter repetito usu, et frequentatione actuum alicujus populi, seu communitatis oritur, unde definitur ab eodem Isidoro relato in d. c. *Consuetudo* 5. dist. 1. quod sit « Jus quoddam moribus institutum, quod pro Lege suscipitur cum deficit lex. » (4. Et hæc consuetudo *Juris* cum tendat ad novi *Juris* introductionem, est quasi altera Lex parem obligandi obtinens potestatem, uti habetur in l. *De quibus* 32. ff. de Legibus, ibi; « De quibus causis scriptis Legibus non utimur, id custodire oportet, quod moribus, et consuetudine introductum est... Quid enim interest suffragiis populus suam voluntatem declaret, an rebus et factis?... Inveterata consuetudo pro Lege non immerito custoditur; et hoc est Jus, quod dicitur moribus constitutum. » Et in l. sequent. « Diuturna consuetudo pro Jure, et Lege in his, quæ non ex scripto descendunt, observari solet. » Et in l. 35. ff. eodem: « Sed ea, quæ longa consuetudine approbata sunt, et per annos plurimos observata, veluti tacita civium conventio, non minus quam ea quæ scripta sunt Jura, servantur. »

(5. Consuetudo generatim capta dividitur tripliciter, scilicet in consuetudinem præter Legem, secundum Legem, et contra Legem. (6. Consuetudo, præter Legem (quæ et *Juris Constitutiva* dicitur), est illa, quæ reperitur in casibus illis, qui a Jure communi non

— 35. Per Legem universalem, seu Clausulam generalem abrogativam consuetudinis v. g. non obstante *quacumque consuetudine*, aut hujusmodi, non abrogatur consuetudo immemorabilis, nisi de ea fiat specialis mentio. — 36. Consuetudo, in quo principaliter differat a præscriptione. — 37, ad 47. An ad inducendam Consuetudinem in statu monarchico opus sit scientia et patientia Principis. — 48. Consuetudo quæ est contraria bonis moribus. — 49, ad 63. De varia vi et auctoritate Consuetudinis. — 64. Casus qui occurrere possunt circa Consuetudinem. — 65 ad 72. Qualia concurrere debeant ut Consuetudo vim legis obtineat. — 75. Cur contra Canones valeat Consuetudo non autem Lex Inferioris. — 74. Consuetudo Canonica et Civilis. — 75. Consuetudo generalissima, generalis, specialis, specialissima. — 76. Consuetudo judicialis et extrajudicialis quæ? — 77. Consuetudo per quam rumpitur nervum Discipline Ecclesiasticæ non valet. — 78. Consuetudo per quam impeditur correctio morum non valet. — 79. Consuetudo adversus libertatem et immunitatem Ecclesiasticam non valet.

sunt decisi, et huic solum convenit definitio tradita ab Isidoro supra num. 3. cum hæc sola habeat pro suo esse constituere Jus novum, ubi Lex deficit, seu nulla Lex posita fuit; et talis consuetudo quamvis non scripta obligat æque in conscientia ac in foro externo, sicuti obligat Lex scripta; l. *De quibus* 32. ff. 2. de Legibus, ubi cum Jurisconsultus dixisset inveteratam consuetudinem pro Lege non immerito custodiri, hanc rationem reddit: « Nam cum ipsæ Leges nos teneant, quia iudicio populi receptæ sunt, etiam ea, quæ sine ullo scripto populus probavit, omnes tenebunt. » Et § *Ex non scripto*, Institut. de Jur. nat. gent. et civil. sic habetur: « Ex non scripto, Jus venit, quod usus approbavit; nam diuturni mores consensu utentium comprobati Jus efficiunt; » Quia enim ut ait S. Thomas 1. 2. q. 97. art. 3. « per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, et rationis conceptus efficacissime declaratur, hinc quando aliquid multoties fit videtur ex deliberato rationis iudicio provenire, et sic consuetudo re ipsa fit Lex communitatis approbantis actus repetitos populi, et inde imponentis obligationem ad actus ejusmodi postea ponendos. » Et ad hoc faciunt omnia alia Jura adducta supra num. 4. (7. Ad hoc autem ut hæc consuetudo obliget, requiritur quod sit introducta a toto populo, aut majori, et saniori ejus parte cum animo saltem interpretativo se obligandi, seu introducendi consuetudinem obligatoriam, videlicet, faciendi novam Legem, seu Jus non scriptum; Glossa in cap. *Cum tanto* 11. de consuetudine, verb. *Legitime sit præscripta* et ibi Abbas num. 17. Pirhing num. 28. Suarez lib. 7. de Legibus c. 14. num. 5. et 6. et alii. Et ratio est quia actus agentium non operantur ultra intentionem eorum; l. *Non omnis* 19. de rebus cred. cap. *Cum olim* 38. de præbend. (8. Hinc Consuetudines, quæ ex devotione populi proficiuntur, non obligant, nec vim Legis habent, ut ex communi Doctorum sunt consuetudines salutandi Deiparam dato signo certis horis, audiendi missam diebus non

festivis, accipiendi initio Quadragesimæ cinerem benedictam, aquam benedictam in ingressu Ecclesiæ, et similes usus frequentati, et continuati a majore parte populi Christiani ex libera devotione, quibus non inducitur consuetudo obligatoria. (9. Insuper ad hoc ut consuetudo præter Legem obliget, requiritur præscriptio, ad quam exposcitur, sufficit decennium, sive sit consuetudo Civilis, sive Canonica, vel Ecclesiastica, etiamsi Princeps sit absens; Glossa l. c. et alii communiter, ex cap. *Consuetudo* 7. dist. 12. et lib. 1. C. *Quæ sit longa Consuetudo*, l. *sed ea*, ff. de Legibus, l. *super longi*, C. de præscript. longi temp. et § 1. *Instit. de usucap.*

(10. Consuetudo *secundum legem*, quæ non est juris, sed facti tantum, est illa quæ legem jam præexistentem supponit, eamque vel deducit in usum, vel si ambigua est, interpretatur. Unde hæc consuetudo jus novum non constituit, sed aut Jus præexistens confirmat, et adjuvat deducendo illud ad executionem et observantiam; c. *In istis* 3. dist. 4. ibi. «Leges firmantur, cum moribus utentium approbantur.... Ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur,» et cap. *Sopita* 14. de censibus ibi: «Inde utique videmus intentionem tuam Jure communi, et prædecessorum tuorum consuetudine adjuvari.» Aut Jus dubium interpretatur, juxta *Si de interpretatione* 37. ff. de Legibus, ibi: *Si de interpretatione Legis queratur, in primis inspiciendum est, quo Jure Civitas retro in ejusmodi casibus usa fuit. Optima enim Legum interpretis consuetudo*, et cap. *Cum dilectus* 8. de consuetudine, ibi: «Contra consuetudinem approbatam, quæ optima est legum interpretis.» (11. Consuetudo contra legem est illa, qua lex scripta vel usu nunquam recepta fuit, vel jam recepta usu contrario denuo tollitur, et de hac præcipue sermo est in proposito. (12. Hæc consuetudo non potest introduci, nec dari potest contra Jus divinum, et naturale, seu contra legem divinam, et naturalem, textu expresso in cap. *Cum tanto* 11. de consuetudine, ibi: «Nemo sanæ mentis intelligit naturali Juri, ejus transgressio periculum salutis inducit, quacumque consuetudine (quæ dicenda est verius in hæc parte corruptela) posse aliquatenus derogari.» (13. Et de hoc salutis periculo, quod induceretur per consuetudinem contra Legem divinam, et naturalem, rationem reddit Gregorius IX. in cit. cap. dicens: «Cum tanto sint graviora peccata, quanto diutius infelicem animam detinent alligatam.» Hinc prava consuetudo fornicandi, blasphemandi, vel perjurandi nunquam potest tollere Legem Divinam de non fornicando, de non blasphemando, de non perjurando. Communissima, et certissima. (14. Potest tamen tolli, et penitus abrogari Lex humana positiva sive Civilis, sive Canonica per contrariam consuetudinem, dummodo ea sit rationabilis, ac legitime præscripta, textu expresso in Cap. *Cum tanto*, ibi: «Licet etiam longævæ consuetudinis non sit vilis auctoritas; non tamen

est usque adeo valitura, ut vel Juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabilis, et legitime præscripta. Est communis.» Vide infra num. 38.

(15. Hinc colligitur duas potissimum conditiones esse necessarias, ut contraria consuetudo Legem humanam positivam tollat, et abroget, videlicet, ut talis consuetudo sit rationabilis, et sit legitime præscripta; cap. *Cum tanto*, in fine, ibi: «Nisi fuerit rationabilis, et legitime præscripta.» (16. Ea autem consuetudo generatim loquendo censetur rationabilis, quæ nec Juri naturali, aut Divino adversatur, neque jure Canonico reprobatur, neque peccandi licentiam, aut occasionem præbet, neque alia ratione communi utilitati perniciosa est; quæ vero in aliquo deficit, censetur irrationabilis, et consequenter nunquam potest induci per actus legi contrarios, Sic Layman lib. 1, tract. 4, cap. 24, num. 24. Roch. in cap. ultim. de consuetud. num. 26. Suarez lib. 7, de legibus cap. 6, num. 40. Azor. part. 1, lib. 5, cap. 17, q. 5. Reiffenstuel lib. 1, deeer. tit. 4, num. 34, et alii plures.

(17. Nec valet dicere, quod omnis Lex debet esse rationabilis, et justa, et Reipublicæ utilis; cap. *Erit autem Lex* 2, dist. 4, et lege 9. Cod. de Legibus, et consequenter consuetudo ei directe contraria necessario erit irrationabilis, injusta, ac Reipublicæ perniciosa, quia si unum ex contrariis est rationabile, etc. necesse est alterum esse irrationabile, etc. (18. Non valet, inquam, quia utraque, Lex scilicet, et consuetudo ei directe contraria potest esse rationabilis, et utilis secundum diversas rationes, et in ordine ad diversos fines, ac respectus: nam quamvis consuetudo contra Legem introducta uno fine, seu consideratione, ob quam Lex fuit condita, minus sit utilis, et rationabilis, tamen alio fine, seu consideratione potest esse etiam utilis, et rationabilis, quia licet consuetudo contraria Legi sit contra rationem particularem talis Legis, non est tamen contra omnem aliam rationem, sicut etiam duæ oppositæ, et contrariæ sententiæ non raro sunt simul probabiles, atque duæ contrariæ Leges (prout accidit in mutatione et abrogatione Legum) solent esse rationabiles, ob diversas rationes, considerationes, et respectus, ut cap. *Non debet* 8, de Consanguinitate et affinitate, ubi sic expresse habetur; «Non debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque variantur humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex his, quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutavit in novo. Cum ergo prohibitiones de conjugio in secundo et tertio affinitatis genere minime contrahendo,» etc.

(19. Consuetudo tunc dicitur legitime præscripta cum tempore a Legibus definito est continuata. Consuetudo enim legitime præscripta idem est ac usus longævus, seu longa consuetudo, prout appellatur in cap. *Cum consuetudinis* 9, et cap. *Cum tanto* 11, de consuetud. et in eod. tit. *Quæ sit longa*

consuetudo. (20. Tempus autem requisitum et sufficiens, ut consuetudo censetur legitime præscripta ita ut Legem tollat, et abroget, pro abolenda, et abroganda Lege Civili, est decennium. *Communis*. Et ratio est, quia consuetudo, ut Legem civilem tollat, et abroget, debet esse longa; lib. 1. Cod. Quæ longasit consuetudo, ibi: «Et ne quid contra longam consuetudinem fiat, ad sollicitudinem suam revocabit præses; sed per longam consuetudinem» intelligitur illa, quæ decennio duravit, nam decennium in Jure vocatur longum tempus; leg. *Super longi*. Cod. de præscript. longi tempor. ibi: «Super longi temporis præscriptione, quæ ex decem annis introducitur.» (21. Pro abolenda tamen, et abroganda Lege Canonica, seu Ecclesiastica requiritur spatium quadraginta annorum, id est consuetudo spatio quadraginta annorum continuata; Rota part. 1, Recentior. decis. 497, num. 4, part. 5, tom. 1, dec. 373, num. 10, et part. 13, dec. 233, num. 22. Glossa in cap. *Cum tanto* 11, verb., *Consuetudo*, verb. *Legitime*, et ibi Abbas num. 11. Imola in c. *Treguas* 1, de Tregua et Pace num. 13, et ibid. Fagnan. num. 40, et 67. Layman. lib. 1, tract. 4, cap. 24, de Legibus num. 6, cum multis ibi citatis Diana cum pluribus aliis a se citatis part. 5, tract. 5, resolut. 2, § *sed quid ego*, asserens se hanc sententiam tenere auctoritate Sacræ Rotæ Romanæ, quæ semper eam canonizavit, ut patet ex decisionibus mox citatis. (22. Et ratio est, quia Lex Canonica, seu Ecclesiastica, est Jus quoddam, sive res immobilis Ecclesiæ, ac subinde etiam Leges Ecclesiasticæ comprehenduntur sub illa Lege Canonica, quæ generatim statuit contra res immobiles, et Jura Ecclesiæ non præscribi nisi spatio quadraginta annorum; cap. *De quarta* 4, cap. *Ad aures* 6, c. *Audistis* 15, de præscript. cap. *Cum Ecclesia* 3, de causa possessionis.

(23. Probabile tamen est, quod etiam pro abolenda et abroganda Lege Canonica, seu Ecclesiastica sufficiat decennium, sicuti pro abolenda Lege Civili; Lessius lib. 2, de Justit. et Jure cap. 6, n. 46. Lugo disp. 7, de Just. et Jure sect. 6, n. 94. Azorius part. 1, lib. 5, cap. 18, quæst. 6. Castropalao part. 1, tract. 3, disput. 3, punct. 2, § 2, num. 6. Sanig. dist. 4, de legibus q. 1, num. 5. Christophorus Haunoldus t. 1, de Justit. et Jure tract. 1, c. 3, controvers. 2, num. 130. Pirhing lib. 1, dec. tit. 4, de consuetud. num. 39. Reiffenstuel ibid. num. 105, qui nedum hanc sententiam censent probabilem sed etiam probabilior. (24. Et ratio est, quia non est inducenda discrepantia inter Jus Civile, et Canonicum, ubi non habetur expressa dispositio Juris in contrarium; cap. *Intelleximus* 1, de novi operis nunciatione; sed pro abolenda, et abroganda Lege Civili per consuetudinem contrariam sufficit decennium, ut dictum est n. 19, et in Jure Canonico quoad hoc non reperitur expressa dispositio in contrarium, ergo etc. (25. Nec obstat, dicunt citati Doctores, quod in cit. cap. *De quarta* 4, cap. *Ad aures* 6, cap. *Au-*

ditis 15, de præscript. cap. *cum Ecclesia* 3, de causa possessionis, in aliis consimilibus ad præscribendum contra bona, et Jura Ecclesiastica requiratur spatium quadraginta annorum? Respondetur enim, quod ibi est sermo de præscriptione contra bona immobilia Ecclesiarum, atque earum Jura, utpote quæ sunt instar bonorum immobilium, prout desumitur ex ipsomet textu; non autem de præscriptione contra Leges Ecclesiasticas, sive Canonicas. Alioquin enim cum contra Romanam Ecclesiam non currat nisi centenaria præscriptio, cap. *Ad audientiam* 13, cap. *Cum nobis* 14, de præscript. leges Pontificiæ non nisi centenaria præscriptione, seu consuetudine in contrarium abrogari possent quod est contra communem Doctorem.

(26. Pro abolenda, et abroganda Lege sive Civili, sive Canonica per contrariam consuetudinem via conniventiae introductam, probabilis est non requiri rigorosum, et determinatum tempus præscriptionis, sed sufficere quod tanto tempore consuetudo sit continuata, quantum viris prudentibus sufficit ad rationabiliter judicandum Principem in eam consensisse; Ita Lessius lib. 2, de Justit. et Jur. cap. 6, num. 45. Verricelli tract. 3, quæst. 2, num. 32, et tract. 8, quæst. 52, num. 9. Pirhing lib. 1, decret. tit. 4, de consuetud. num. 34. Reiffenstuel ibid. num. 93, et alii. Et ratio est, quia dum Princeps scit suam Legem non servari, et tacet, et tolerat, jam censetur connivendo consentire, et ne Respublica perturbetur, conditæ a se Legis obligationem tollere, eamque revocare. In tali enim casu Lex proprie non tollitur ab inferioribus, sive per contrariam horum consuetudinem ac via præscriptionis, sed potius ab ipsomet Principe, seu per tacitam ejus revocationem, ac via conniventiae. (27. Hic advertendum venit, quod consuetudo contra Legem duplici modo potest introduci. Primo modo per viam *conniventiae*, id est ex consensu saltem tacito Principis, seu Legislatoris, eo scilicet sciente, et tolerante, cum facilliter posset resistere introductioni consuetudinis contrariæ, eamque prohibendo subditos cogere ad observantiam Legis; in tali enim casu Princeps sciens, ac tolerans censetur connivere tali consuetudini contra suam Legem vigenti. (28. Secundo modo per viam *præscriptionis*, id est, longævo usu contrario populi, ignorante, et nesciente Principe.

(29. Ad abrogandam Legem per consuetudinem via *conniventiae* introductam, non requiritur bona fides, quia tunc abrogatio Legis non procedit ab ipsis actibus contrariis, qui quidem facti cum scientia Legis contrariæ, in principio, in fieri consuetudinis fuerunt mali; sed a consensu saltem tacito Legislatoris, qui sciens, et potens facilliter contradicere, si vellet, tolerat, et non contradicit, et sic Lex censetur per tacitam Principis, seu Legislatoris revocationem abrogari, unde mirum non est si bona fides non requiratur; Sic Layman lib. 1. Theolog. moral. tract. 4, c. 24, num. 8 et 11. Pirhing loc. cit., n. 44, et alii passim. (30. Ad abro-